

**მასალები ქართული ემიგრაციის ისტორიისათვის
(XX საუკუნის 20-იანი წლები)**

ქართულ ისტორიოგრაფიაში ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის მოღვაწეობის შესწავლას გარკვეული ადგილი უკავია და აღნიშნულ პრობლემას არაერთი საინტერესო გამოკვლევა მიეძღვნა.¹ ბუნებრივია, აქ სრულად ვერ დავასახელებთ საკითხის ირგვლივ არსებულ სპეციალურ ლიტერატურას, თუმცა ფაქტია, რომ ბოლო პერიოდში ქართული ემიგრაციის საკითხი საკმაოდ აქტუალურია. ამჯერად, ყურადღებას გავამახვილებ მეოცე საუკუნის 20-იანი წლების მოვლენებზე, როდესაც საქართველოდან წასული პოლიტიკური ემიგრაცია აქტიურად ცდილობდა ქვეყნის სახელის საერთაშორისო ასპარეზზე გატანას და დასავლეთის დარწმუნებას საბჭოთა რუსეთის მიერ ოკუპირებული საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის აუცილებლობაში. ვიდრე უშუალოდ სტატიის ძირითად ნაწილზე გადავიდოდე, საინტერესოა განისაზღვროს რა გარემოებებმა იქონია გავლენა საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობაზე?

ა) როგორც ცნობილია, ჯერ მეფის და შემდეგ საბჭოთა რუსეთის დროს ხელისუფალთა მთავარ ამოსავალ მიზანს წარმოადგენდა კავკასიის და მათ შორის კონკრეტულად საქართველოს სრული დამორჩილება. მთელი XIX საუკუნის განმავლობაში მეფის რუსეთი მიზანმიმართულად ცდილობდა საკუთარი ძალაუფლების განმტკიცებას საქართველოში და ამისთვის არ ერიდებოდა ძალისმიერი მეთოდების გამოყენებას. 117 წლის მანძილზე რუსეთმა მოახერხა და საკუთარი გავლენის ქვეშ მოაქცია ქართული სახელმწიფო, რომელიც დაიმორჩილა არამხოლოდ პოლიტიკური, არამედ რელიგიური, კულტურული კუთხითაც. ავტოკეფალიაგაუქმებული ქართული სამღვდლოება ხელფეხშეკრული აღმოჩნდა და მიუხედავად წინააღმდეგობისა, რუსეთის ხელისუფლებამ ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია რუს ეგზარქოსებს ჩააბარა. ერთი სიტყვით, რუსეთის ხელისუფლებამ ყველა ღონეს მიმართა, რათა ქართული საზოგადოება ეროვნული ცნობიერების შესუსტებით და სახელმწიფოებრიობის გაუქმებით საკუთარი გავლენის ქვეშ მოექცია.

¹ შარაძე, *უცხოეთის ცის ქვეშ*, ტ.1-3; ვადაჭკორია, *ქართული ემიგრაცია*; დაუშვილი, *ქართული ემიგრაცია ამერიკაში*; დაუშვილი, *ქართული ემიგრაცია 1921-1939 წლებში*; ბეჭიტაშვილი, *ქართული ემიგრაცია ევროპაში*; სულაძე, *ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაცია*; ცხოვრებაძე, *ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია*.

ვერც საქართველოს სამწლიანმა დამოუკიდებლობამ გამოიღო შედეგი და მცდელობისდა მიუხედავად 1921 წლიდან საქართველო უკვე საბჭოთა რუსეთის დაქვემდებარებაში მოექცა. შეიძლება ითქვას, რომ რუსეთის 117 წლის მმართველობიდან გამომდინარე ქვეყნის დამორჩილების საფუძველი უკვე შექმნილი იყო და საქართველო კვლავაც პრობლემების წინაშე აღმოჩნდა. ბ) აქვე შეიძლება გაჩნდეს კითხვა, როგორი იყო მაშინდელი საერთაშორისო ვითარება და რას აკეთებდნენ დასავლეთის სახელმწიფოები საბჭოთა რუსეთის აგრესიის შესაჩერებლად. საერთაშორისო საზოგადოების ნაკლად უნდა ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ ჯერ კიდევ 1920 წელს საქართველო არ მიიღეს ერთა ლიგის წევრად. შესაძლოა, ერთა ლიგაში მიღებას რაიმე ქმედითი ნაბიჯები არც მოჰყოლოდა საქართველოსთან მიმართებაში, თუმცა ის ფაქტი, რომ დასავლეთის სახელმწიფოების უმრავლესობა გულგრილობას იჩენდა ჩვენი ქვეყნის მიმართ ამ მაგალითიდანაც ნათლად გამოჩნდა.

აქედან გამომდინარე, რუსეთს გზა ხსნილი ჰქონდა და ისიც შეჩერებას არ აპირებდა. მან კავკასიაში ახალი იდეოლოგიით, ახალი ძალებით პოზიციების განმტკიცება დაიწყო.

როგორც უკვე აღვნიშნე, ქართველი ემიგრანტების ბრძოლა თავისუფლების მოპოვებისათვის ემიგრაციაში წასვლის შემდეგაც გრძელდებოდა. თუმცა დასავლეთის სახელმწიფოების დამოკიდებულება საქართველოს მიმართ არაერთგვაროვანი იყო. ბუნებრივია, ილუზია იქნებოდა ქართული ემიგრაციის წარმომადგენლებს ევროპის მხრიდან აბსოლუტურ დახმარებაზე ეფიქრათ, თუმცა მოლოდინი თავიდან მაინც მეტი იყო. ქართული ემიგრაციის წარმომადგენლებს ცდა არ დაუკლიათ ევროპელთა ყურადღების მისაპყრობად და მათგან დახმარების მოსაპოვებლად. ბუნებრივია, ქართული პოლიტიკური ელიტის მიზანი საქართველოს დამოუკიდებლობა და თავისუფლება იყო, თუმცა ნელ-ნელა ისიც კარგად გააცნობიერეს რა დახმარების აღმოჩენის სურვილი თუ შესაძლებლობა გააჩნდა ევროპას. რა თქმა უნდა, არ იქნებოდა სწორი დასავლეთის მიმართ ზედმეტად გადაჭარბებული მოლოდინი ჰქონოდა ქართულ ემიგრაციას, მით უმეტეს იმ ფონზე, როდესაც საერთაშორისო მდგომარეობა მეტისმეტად დაძაბული იყო და თითოეული სახელმწიფო საკუთარი შესაძლებლობების გამოყენების ფარგლებში ძალაუფლების შენარჩუნებას ცდილობდა.

საქართველოსთან მიმართებაში რადიკალური ნაბიჯების გადადგმას ის ფაქტიც აბრკოლებდა, რომ დასავლური საზოგადოება ნაკლებად იყო ინფორმირებული საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს შესახებ, რასაც გა-

ნაპირობებდა, როგორც ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტის შესაძლებლობის ნაკლებობა საერთაშორისო ასპარეზზე გაეტანა საქართველოს სახელი, აგრეთვე ამას ემატებოდა საბჭოთა რუსეთის განსაკუთრებული აქტიურობა, მსოფლიო საზოგადოების თვალში საქართველო მის შემადგენელ ნაწილად წარმოედგინა და დაერწმუნებინა ყველა საკუთარი მოქმედებების ლეგიტიმურობაში. ამას ნათლად ადასტურებს საელჩოს მდივნის სოსი-პეტრე ასათიანის წერილი გაგზავნილი პარიზიდან გენუაში აკაკი ჩხენკელისადმი 1922 წლის 27 აპრილს: „გრენარს ველაპარაკე გუშინ ტელეფონით საგარეო სამინისტროში (თქვენ იცით, რომ ის განაგებს რუსეთის შესახებ ინფორმაციის საქმეს და თუ გახსოვთ პერრეტი მუდამ იმასთან გვაგზავნიდა) რომ გამეგო თუ რამე ცნობები ჰქონდა ამ უკანასკნელი ამბების შესახებ ჩვენში – გამოირკვა, რომ მათ არავითარი, არც ოფიციალური და არც კერძო, გარდა იმისა, რასაც გაზეთში არ კითხულობენ, არ ქონიათ. დანარჩენ საკითხებზე მათთან ლაპარაკი, განსაკუთრებით ეხლა, სრულიად მეტია, მათ არაფერი არ ახსოვთ გარდა გერმანიისა და რეპარაციისა – საერთოდ ყველა თავის ოჯახის გადარჩენაზე ფიქრობს და ჩვენი ტრაგედია მათთვის უბრალო სიმპატიის გამომწვევი საგანია და მეტი არაფერი. ჩვენი გადარჩენა ისევ შიგნიდან და რაიმე შემთხვევითი საერთაშორისო კომბინაციიდან თუ შეიძლება – დანარჩენი ყველაფერი ფუჭია – ჯერჯერობით ჩვენთვის ხელსაყრელია კონფერენციის არევდარევა – თორემ თუ შერიგდნენ მაშინ ჩვენი საქმე ცუდად იქნება, რადგანაც პოლიტიკურ-ეკონომიკურმა ექილიბრმა სიმპატიები არ იცის და ღმერთმა იცის ამ ექილიბრის აღსადგენად სად მიგვაკრავენ და ვის გადააყლაპვიებენ ჩვენს თავს. ამ ექილიბრის წყალობით იყო, რომ ჩვენზე ხუთმეტჯერ მეტი პოლონეთი სამჯერ გაიყვეს...“¹

სოსი-პეტრე ასათიანი ამავე წლის 2 მაისს უგზავნის წერილს აკაკი ჩხენკელს, სადაც იგი აღნიშნავს: „პირველ მაისს გარეშე საქმეთა მინისტრთან ერთად ვინახულეთ ბ. პერრეტი-დე-ლა-როკა – ჩვენი ამბების შესახებ, როგორც წინად გწერდით მათ არავითარი ცნობები არ აქვთ, არც კერძო და არც ოფიციალური – ჩვენ გავაცანით უკანასკნელი ტელეგრამის შინაარსი და განუმარტეთ, რომ მოთმინებიდან გამოსული ხალხი მოუწოდებლად ადგა და იარაღით ებრძვის დამპყრობლებს, რამოდენიმე პროვინციები უკვე თავისუფალია... ჩვენს შეკითხვაზე – შეიძლება თუ არა ჩვენს ხალხს რაიმე დახმარება ექნეს თქო – მან ვერაფერი ვერ გვითხრა გარდა იმისა, რომ ჩვენი სიმპატიადიდი აქვთ და სრული ინსტრუქციები და მემუარი, როგორც ის შეგპირდათ

¹ სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. №62, ფურც. 4-5.

თქვენ, გაუგზავნია დელეგაციისათვის. [...] გარეშე საქმეთა მინისტრმა საკმარისად განუმარტა თუ რამდენად განსაცდელშია დღეს ჩვენი საკითხი და რომ თანახმად კანის რეზოლუციისა მომენტიც არის ჩვენს საკითხსაც შეეხონო, მან აღგვითქვა, რომ ყველა ნალაპარაკვეს გადასცემდა მთავრობის თავმჯდომარეს.“¹

შედარებით დამაიმედებელი იყო ევგენი გეგეჭკორის შესვედრა საფრანგეთის პრეზიდენტთან პუანკარესთან. ეს ფაქტი კარგად არის აღწერილი ევგენი გეგეჭკორის წერილში აკაკი ჩხენკელისადმი, რომელიც გაგზავნილია 1922 წლის 11 მაისს: „პუანკარემ გულდასმით მომისმინა და თვითონაც ბევრი გველაპარაკა. სულ აუდიენციამ 35 წუთი გასტანა. ზედმეტად მიმაჩნია იმის გადმოცემა დაწვრილებით თუ მე რა უთხარი მას, რადგანაც შენ თვით იცი, თუ რას ვეცოდით. საინტერესოა მისი ნათქვამი. თავდაპირველად მან გვამცნო, რომ გენუიდან 8 მარტს დეპუტით მიიღო ცნობა, თითქოს ინგლისის დელეგაციას მიუცია წინადადება ფრანგებისათვის დაეშვათ კონფერენციაზე საქართველოს საბჭოთა დელეგაცია; რომ მან პუანკარემ, კატეგორიული უარი შეუთვალა ამაზე და ამ პოზიციაზე აპირებს იგი დარჩენას. Pact non aggression-ში ჩვენი შეტანის შესახებ იგი ჩვენს აზრს არ იზიარებს: მას გონია, რომ ეს ჩვენთვის მავნებელი და სარისკოა, – ვინაიდან თუ ერთხელ დავშორდით ამა თუ იმ სახით კანის გადაწყვეტილებას, შემდეგ ობიექტურად ძნელი იქნება შეჩერება და თუ შეიძლება შევტოპოთ ისეთ მორევში, საიდანაც ამოდრომა შეუძლებელი გახდებაო. ჩვენ განმარტებაზე, რომ ან რუსეთის საზღვრების აღნიშვნის დროს, ან სხვა მომენტში, შეუძლებელი იქნება სრულიად არ შეეხონ ამიერკავკასიას, საზოგადოდ და კერძოდ საქართველოს, ანუ რუსეთის საზღვრების არ აღნიშვნა და ისე კი მისი მოხსენიება, სწორედ ეს არის საშიშარი და მიუღებელი ჩვენთვის. [...] მე ისე განუმარტე როგორც დამახასიათებელი მომენტი, რომ თვით ბოლშევიკები ვერ გრძნობენ თავიანთ თავს უზრუნველყოფილად ჩვენში, თუ ენერგიულად მოუჭირეთ ხელი, შესაძლოა საქართველოდან ჯარები გააყვანიო-თქვა. მითხრა, დელეგაციას შეუთვლი მოსინჯონ ამ მხრივ ნიადაგი, გამოარკვიონ რამდენად სერიოზულია ეს გარემოებაო. კარგად მოეწყო, რომ ეს ცნობა მისი ნახვის დღეს მოგვივიდა. ყოვლად დაუშვებელი იქნებოდა ეს მისთვის არ გვეცნობებინა. თქვენც კარგი გადაწყვეტილება მიგიღიათ ფრანგებს ეს არ დაუმალოთ. შესაძლოა პუანკარემ დაპირება არ შეასრულოს, აქედან არ აცნობოს ეს დელეგაციას, ამიტომ თქვენ იქ უნდა უთხრათ მაგათ. ჩემი მისი ნახვის მთავარი საგანი იყო, გამო-

¹ სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. №62, ფურც. 6-7.

მერკვია, თუ დადგა ისეთი მომენტი, როცა საფრანგეთი აშკარად ხედავს საით არის ახლა რუსეთი, თუ ის, საფრანგეთი, ახდენს თავისი ძალების მობილიზაციას. ამიტომაც მე სწორად იმით დავინყე, რომ გადავეცი მოკლე ანგარიში იმისა, თუ რა გაკეთდა საქართველოში ამ ხნის განმავლობაში. ერთი კია, რომ მან გულდასმით გასინჯა სქემა ჩვენი ფარული სამხედრო ორგანიზაციებისა, შემეკითხა დეტალებზე, ეტყობოდა ამით ძლიერ კმაყოფილი დარჩა. ოსმალეთის ხელისშემშლელ მოღვაწეობაზე, თითქმის დაპირებაც მოგვცა, რომ ის ამას მხედველობაში მიიღებს, როცა საშუალება ექნება ამაზე იქონიებს მოლაპარაკებას. ისე კი მთავარ საკითხზე გადაჭრილი პასუხი არ მოუცია, ეს არც იყო მოსალოდნელი. ჩვენი საერთო მდგომარეობა ეხლა ასეთია. ჩვენ ომი არ გვინდა. ვხედავთ, რომ ჩვენი მოწინააღმდეგეები ემზადებიან. თუ ბეკებმა (ბოლშევიკები – ნ. ს.) აიღეს აშკარა აგრესიული ხაზი, ჩვენ, რასაკვირველია, მხარს დავუჭერთ იმათ, ვიზედაც ისინი იერიშს მიიტანენო. ამ შემთხვევისათვის, რასაკვირველია, საქართველო ანგარიშში გვყავს და მისმა მთავრობამ მუშაობა უნდა განაგრძოს. აშკარაა იარაღით, თუ სხვა რითაც საჭირო იქნება დახმარებას მიიღებსო. აქნობამდის იქონიეთ ჩემდამი ნდობა, რომ არ დაუშვებ არავითარ კომპრომეტაციას თქვენი საერთაშორისო უფლებისაო“.¹

1921 წლის 17 აპრილს ანდრია გუგუშვილი ლონდონიდან უგზავნის შემდეგი ხასიათის ინფორმაციას აკაკი ჩხენკელს: „აქაური მთავრობა რამდენადაც მე ვამჩნევ, ჩვენს საკითხს დიდის თანაგრძნობით უყურებს, ჩვენი დამოკიდებულება საქართველოსთან და მის ახლა საზღვარგარეთ მყოფ მთავრობასთან, როგორც უნინაც, ისე ახლაც მეგობრულიაო. ძალიან ახლო მომავალში ჩვენი დამოუკიდებლობის აღდგენა შეუძლებლად მიაჩნიათ. ჯერ-ჯერობით აჯანყების იმედი, როგორც საქართველოში, ისე მთელ კავკასიაში არ აქვთ. ბოლშევიკები ამ ჟამად ძლიერნი არიან და აჯანყებას მალე ჩააქრობენო. ამათ გონიათ რომ ბოლშევიკები რუსეთში კიდევ კარგა ხანს გაძლებენ, მაგათი გადავარდნის იმედი, თუ კი თვით რუსეთში საერთო აჯანყება არ მოხდა არ აქვთ. შესაძლებელია კავკასიის მეზობელთა შორის ასეთი განწყობილება დაარსდეს, რომ საქართველომ შეძლოს მით ისარგებლოსო. ამაში ესენი გულისხმობენ ოსმალეთ-რუსეთის დამოკიდებულებას. ამის შესახებ მოლაპარაკება რამდენჯერმე მქონდა ლორდ კერზონისა და ლოიდ ჯორჯის მდივნებთან. გარეშე საქმეთა სამინისტროსთან მე ეხლა უკეთეს დამოკიდებულებაში ვარ, უფრო მეტი პირები გავიცანი და ყველა კარგად მეპყრობა, ცნობებს, როცა აქვთ სიამოვნებით მაძლევენ. თვითონ მატყობინებენ ცნო-

¹ სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 63, ფურც. 3.

ბებს. ყველა მეკითხება თუ რა გეგმები აქვს ჩვენს მთავრობას და რა იმედები დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის. ამათ არ აინტერესებთ ჩვენი საზღვარგარეთ პროპაგანდის გეგმები. ამათ აინტერესებთ ადგილობრივ საქართველოში მუშაობის გეგმები. დატოვეთ თუ არა იქ რაიმე ორგანიზაციაო. როგორია თქვენი პარტიის პოზიცია ახლაო“.¹

1921 წლის 22 ივლისს ნოე ჟორდანიას უგზავნის წერილს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს: „მთავრობამ დაადგინა საზღვარგარეთ წამსვლელთა რიცხვი მთავრობის ხარჯზე არ უნდა აღემატებოდეს 100-125 კაცს და ეს ისეთები უნდა ყოფილიყვნენ, რომელთაც საქართველოში დახვრეტა მოეღის. მრავალი დარჩა, მაგრამ მრავალი წამოვიდა სტამბოლში, ასე რომ აქ თავი მოიყარა 800-მდე კაცმა, დიდი უმრავლესობა ისეთი, რომელსაც არასოდეს საქმე არ ქონია არც პოლიტიკასთან, არც ომთან, შემდეგ შეუდევით ამათ ისევ უკან დაბრუნებას, ჩვენ აქ არ გვესაჭიროება უსაქმო ქართველი. ახლა იკითხავთ შექველია, რას ვაკეთებთ ჩვენ აქ. ჩვენ აქ დაგვხვდა მოსკოვის მთავრობის მიერ გავრცელებული ამბავი საქართველოში რუსის ჯარი არ არის, არავითარი ომი არ ყოფილა, აჯანყებულმა ხალხმა განდევნა მენშევიკური მთავრობა და აირჩია ბოლშევიკებისო. ამას ისე უტიფრად და დაჟინებით სწერდნენ, რომ ბევრს სჯეროდა. აქ მყოფი ჩვენი ამხანაგები ამ გასაშტერებელ ჭორს ებრძოდნენ, რასაკვირველია უნდა გითხრათ, რომ ასეთ უტიფრობას და სილაჩრეს ბოლშევიკებისგან არ მოველოდი. აქაურ კომუნისტურ პრესაში ჯერ სწერდნენ წითელი ჯარი მიუახლოვდა თბილისს, აიღო თბილისი და სხვა. მაგრამ როცა ეს იმპერიალისტური თავდასხმა არ მოეწონათ, უცებ შეაბრუნეს ფეხი და სულ წინააღმდეგი ამტკიცეს. გაიმართა პოლემიკა თითქმის ყველა ქვეყანაში სოციალისტურ და ბოლშევიკურ გაზეთებს შორის ჩვენი საკითხის გარშემო – ე. ი. მართალია რუსის ჯარები მოქმედობს საქართველოში თუ ქართველი ხალხის აჯანყებააო? მოსკოვის მთავრობის ოფიციალურმა წარმომადგენელმა რეკონსტრუქტორების კონფერენციაზე ვენაში სავსებით უარყო თავდასხმა საქართველოზე, რის შედეგი იყო ამ კითხვის კომისიაში გადაცემა სიმართლის გამოსაძიებლად. ჩვენ ჩამოსვლისთანავე მივიღეთ ზომები სიმართლის დასადგენად და მოსკოვის მთავრობის სიცრუის გამოსააშკარავებლად. უნდა ვთქვა, რომ ამ მიზანს ჩვენ დიდებულად მივალწიეთ“.²

¹ სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 407, ფურც. 14.

² სცსა, ფ. 2113, აღწ. 1, საქ. № 31, ფურც. 41.

ემიგრაციაში წასვლის პერიოდიდან მოყოლებული ქართული პოლიტიკური ელიტის წარმომადგენლები ყოველნაირად ცდილობდნენ დასავლეთის დაინტერესებას საქართველოთი, მის გაცნობას საერთაშორისო საზოგადოების წინაშე, მისი საჭიროების გამოკვეთას და მისი გეოპოლიტიკური მნიშვნელობის წინა პლანზე წამოწევას. აღნიშნულის საჭიროება მეტად დიდი იყო, რადგან დასავლური სახელმწიფოების წარმოდგენა საქართველოსთან მიმართებაში პირველ რიგში საბჭოთა რუსეთის მიერ მიწოდებული ინფორმაციიდან გამომდინარეობდა, ეს უკანასკნელი კი ბუნებრივია ყველა ღონეს ხმარობდა საკუთარი ლეგიტიმურობის დასამტკიცებლად.

ქართველი ემიგრაციის წარმომადგენლებს შორის მიმოწერიდან ნათლად ირკვევა მათი აქტიურობა საქართველოს როგორც სახელმწიფოს გასაცნობად საერთაშორისო ასპარეზზე, რის საჭიროებაც ნამდვილად აუცილებელი იყო, რადგან, როგორც უკვე აღვნიშნე საბჭოთა რუსეთი მაქსიმალურად ცდილობდა საკუთარი უფლებების სამართლიანობის დამტკიცებას და ხშირ შემთხვევაში არასწორი ინფორმაციის მიწოდებასაც კი არ ერიდებოდა დასავლური სახელმწიფოებისადმი. ეს პირველ რიგში უკავშირდებოდა იმ ფაქტს, რომ საერთაშორისო საზოგადოება დაერწმუნებინა მის მიერ განხორციელებული ქმედებების საჭიროებაში კავკასიასთან და კერძოდ, საქართველოსთან მიმართებაში.

რა მეთოდებს მიმართავდა ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია აღნიშნული მდგომარეობის შესაცვლელად?

როგორც საარქივო მასალები, ემიგრანტული პრესა მოწმობს ქართული პოლიტიკური ელიტის წარმომადგენლები აქტიურად ცდილობდნენ საკუთარი უფლებების ლეგიტიმაციას, საქართველოს სახელის საერთაშორისო ასპარეზზე გატანას, დასავლელი პოლიტიკოსების და არა მარტო, დარწმუნებას საქართველოს დამოუკიდებლობის აუცილებლობაში. ეს პროცესი განსაკუთრებული გამომხატველობით გამოირჩეოდა XX საუკუნის 20-იან წლებში მიმდინარე საერთაშორისო კონფერენციებზე, თუმცა აღნიშნული ქმედება არც შემდგომი წლების განმავლობაში შენელებულა.

მართალია, ქართული ემიგრაციის წარმომადგენლებს შორის არსებობდა გარკვეული განსხვავება პოლიტიკურ მსოფლმხედველობას შორის, თუმცა მიზანი ერთი იყო: დასავლური საზოგადოების დარწმუნება საერთაშორისო მხარდაჭერის მოსაპოვებლად. აღნიშნული ქმედების საჭიროებას ადასტურებს გიორგი მაჩაბლის მიერ გაგზავნილი წერილი პარიზში 1922 წლის 3 იანვარს: „განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმ ფაქტს, რომ ჩვენი მთავ-

რობის და ეხლანდელ გაბატონებულთ შორის არის დიდი განსხვავება და ნამეტნავად ძირითად საკითხში ჩვენი მთავრობა, გარდა იმისა, რომ იგი არის მრჩეველი მთელი ერის მიერ და ამიტომ გამომხატველი მათი სურვილისა, იგი არის მებრძოლი სრული დამოუკიდებლობისა ამ ქვეყნისა იმ დროს, როდესაც ეხლანდელი ვაჭბატონები არიან უბრალო აგენტები მოსკოვისა, დათარეშობენ მხოლოდ რუსის ჯარის დახმარებით და რუსეთთან შეერთების მომხრე არიან. ნათლად უნდა დაინახონ ევროპის სახელმწიფოებმა, ნამეტნავად ინგლისმა ეს განსხვავება. თორემ აქ თურმე ამბობენ: ჩვენთვის განა სულ ერთი არ არის, საქართველოში მენშევიკები იქნებიან, თუ ბოლშევიკებიო, მათ შორის დიდი განსხვავება არ არის. ამათი წარმომადგენელი ჩვენში ამგვარ მოხსენებებს აწვდიდა (თუ ეხლაც აწვდის?) თავიანთ მთავრობას და ჩვენ წარსულს წარმომადგენელს აქ ბევრი არ უზრუნია ეს აზრი გაექარწყლებია. აქ დიდი განსხვავება არის საჭირო. ამ მხრივ ჩვენი (მანდაური) ინფორმაციული ბიურო არაფერს თითქმის არ აკეთებს. არ გვაქვს ინგლისურ ენაზე (გარდა ლამბაშიძის წიგნაკისა) არც ერთი ბროშურა, საიდანაც შეეძლო ინგლისელებს წარმოდგენა ჰქონოდა ჩვენს ქვეყანაზე. არ არის რუქები, საიდანაც შეიძლებოდა ადვილად დაგვეჩვენებინა თუ რა დიდებული გეოგრაფიული ალაგი უჭირავს ჩვენს ქვეყანას. ამისთანა რუქები გვქონდა თავის დროზე ბერლინში, ახსნით და აღწერილობით. იბეჭდება სქელ-სქელი წიგნები ორიოდე პირთათვის და უსაჭიროესისათვის კი არაფერი ყურადღება არ არის მიქცეული. მინდოდა ეხლა ზოგიერთ მნიშვნელოვან პირთათვის დამერიგებინა რაიმე ლიტერატურა და ჩვენს ლეგაციაში ვერაფერი ვერა ვნახე გამოსაყენებელი. მარტო ორიოდე ფრანგული სრულიად უმნიშვნელო ბროშურები. საჭიროა ამ საკითხს მიექცეს განსაკუთრებული ყურადღება. უნდა დაიბეჭდოს პატარა წიგნაკი ინგლისურ ენაზედ, სადაც მოკლედ უნდა იყვეს მოყვანილი საქართველოს აღწერილობა და უმთავრესი ნაწილი კი დათმობილი საქართველოს და საერთოდ კავკასიის დამოუკიდებლობის მნიშვნელობას. რამდენიმე რუქა უნდა განმარტავდეს ამ აზრს. ეს უნდა მოხდეს რაც შეიძლება ჩქარა, ვიდრე რუსეთის და ჩვენი საკითხი საბოლოოდ გადაწყდებოდეს. კაუცკის ბროშურით პროპაგანდას ვერ გავწევთ“.¹

ამავე წლის 13 თებერვალს აკაკი ჩხენკელისადმი გაგზავნილ წერილში გიორგი მაჩაბელი აღნიშნავდა: „ამ რამდენიმე დღის წინათ 5 საათი ველაპარაკე ჩვენს საკითხზედ ბოჯიანო-პიკოს, რომელიც იყო მოსკოვში გაგზავნილი იტალიის მთავრობის წარმომადგენლად და რომელიც დაბრუნდა იქიდგან ერთ

¹ სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 418, ფურც. 13-14.

თვეზედ მეტია. იგი იქნება აგრეთვე გენუაში იტალიის დელეგაციის წევრად. მის წასვლის წინათ მე მას დიდხანს ველაპარაკე (ჩემი კარგი მეგობარია), რასაც თავის დროზე თქვენც გატყობინებდით. მოსკოვის კომუნისტების სათვალეებით ჩამოსულა. მთლად მათ უჭერს მხარს. ვერაფერი არგუმენტები ვერ მოქმედობენ. 'თქვენთვისაც (ქართველისთვის) საუკეთესო გამოსავალია რუსეთის ფედერაციაში დარჩეთო'. ან სულელია, თუმცა რა შეიძლება ითქვას მასზედ, ან ბოლშევიკებმა მასაც გამოატანეს პლატინის ქვაბი საჩუქრად. ხუთი საათის ბაასის შემდეგ, რომ ვერაფერს გავხდი, ვუთხარი: კარგად რომ არ გიცნობდეთ მეთქი, მეგონებოდა ბოლშევიკებმა მოგისყიდათ მეთქი. გუშინ ხელმეორედ შემხვდა და გაკვრით მითხრა: ბოლშევიკებს ჯარის გაყვანას საქართველოდან ნუ მოსთხოვთ, მათ სჭირიათ იქ ჯარები და არც გაიყვანენო. მოსთხოვეთ თქვენი დამოუკიდებლობის რუსეთთან დამოკიდებულების ჩამოყალიბება საერთაშორისო კონფერენციაზედო“.¹

ჯერ კიდევ 1922 წლის 26 აპრილს, აკაკი ჩხენკელი საქართველოს მთავრობას საერთაშორისო განწყობასთან დაკავშირებით საქართველოსთან მიმართებაში წერდა: „იტალიის ოფიციალურ და უფრო კი არაოფიციალურ წრეებს შეფიქრიანება ეტყობათ რუსეთის მიმართ და ახლა უფრო ყურადღებით ეპყრობიან ჩვენს საკითხს. დღეს, მაგალითად იტალიის პრესის წარმომადგენელმა კითხვა დაუსვა სამინისტროს წარმომადგენელს (ყოველ დღე თითოეული დელეგაცია აწვდის ინფორმაციას თავის პრესას), როგორ უყურებთ საქართველოს კითხვასო – პასუხი: ეს კითხვა პირდაპირ არ უდგას კონფერენციას, მაგრამ გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს სტატუსი, როგორც ჩვენს მიერ ცნობილი, ხელუხლებელი უნდა დარჩესო. მეორეს მხრით, სენატორი კონტი აქტიურ მონაწილეობას ლებულობს კავკასიის საკითხში, მას მინდობილი აქვს მისი დამუშავება და ის კი გვარწმუნებს, რომ სრულიად ჩვენს მხარეზეა. ასევე დაინტერესებული არიან ზოგიერთი დეპუტატი და თითქმის მთელი პრესა ჩვენდა სასარგებლოდ. შანცერს ყოველდღე ელაპარაკება ვინმე ჩვენს შესახებ, რა თქმა უნდა, მთავრობა არაა ჯერ კიდევ მთლად სანდო, მაგრამ საზოგადო აზრი ჩვენს მხარეზეა“.²

საფრანგეთთან დაკავშირებით აკაკი ჩხენკელი აღნიშნავს: „რამდენი კარგი შემთხვევა გაუშვეს ფრანგებმა ხმა ამოეღოთ ჩვენს შესახებ, პირობებიც ხელს უწყობდა, რადგან ჩიჩერინი ბესარაბიაზე თავის პრეტენზიებს აცხადებდა, ბარტუს შეეძლო საქართველო ეხსენებია. პრესის ხალხი გასაქანს

¹ იქვე, ფურც. 18.

² სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 61, ფურც. 9.

არ აძლევს რაკოვსკის, წამდაუნუმ საქართველოს მაგალითს აჩრის. რუსები-სათვის მემუარი – ულტიმატუმი რომ მზადდება, ძალიან კარგად შეეძლოთ ფრანგებს ეხსენებიათ საქართველო პირველი მუხლის განხილვის დროს. აქ რუმინის წინადადებით, ჩართულია უზრუნველყოფა status quo territorial, საქართველო რომ დაკავებულია, ეს არ ახსენა არავინ და არ მოითხოვა ამ უსამართლობის გასწორება“.¹

საინტერესო ინფორმაციის შემცველია საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დიპლომატიური წარმომადგენლის კონსტანტინე გვარჯალაძის თურქეთის საგარეო საქმეთა მინისტრ რეფეტ ფაშასთან შეხვედრა. „კ. გვარჯალაძე: თქვენო აღმატება! მე წარმოვადგენ აქ საქართველოს იმ აზრს, რომელიც საქართველოს დამოუკიდებლობის მომხრეა და თავგამოდებით იცავს მას. თქვენ ალბათ, მოგეხსენებათ, რომ ეხლა დიდ ცდაში არიან საქართველოს დამოუკიდებლობას სრულიად მოუღონ ბოლო და ის რუსეთის უბრალო პროვინციად გადააქციონ, როგორც ეს უკანასკნელი ამ ასი წლის განმავლობაში იყო. ჩვენ გვგონია და ღრმად გვწამს, რომ ოსმალეთი დაინტერესებულია – მისი მეზობელი ქვეყნები, როგორც საქართველო და აზერბაიჯანი, იყვნენ დამოუკიდებელი ქვეყნები. ქართველი ერი შეეცდება და ყოველ ღონეს იხმარს, რომ თავი არავის დაამონებოს და დარჩეს თავისუფალი. მე მაქვს ინსტრუქციები ჩემი მთავრობისაგან, ვიცით აგრეთვე აზრი ნაციონალურ კომიტეტისა, რომელიც აერთებს საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლ ყველა პარტიებს და რომელიც იმყოფება თვით საქართველოში. მე მაქვს დავალებული ვიქონიო მჭიდრო კონტაქტი ოსმალეთის მთავრობასთან და ოსმალეთის საზოგადოებრივ აზრთან, ყველგან აქ ნიადაგი მოვამზადო და მით საქართველოს დამოუკიდებლობას მტკიცე ნიადაგი ჩაეყაროს. რეფეტ ფაშა: მე გულწრფელად და ენერგიულად უნდა გაგიცხადოთ თქვენ შემდეგი: ჩვენ ვიცანით საქართველო, აზერბაიჯანი და სომხეთიც. თუ ვინმეს შეაქვს რაიმე კორექტივი ამ ქვეყნების დამოუკიდებლობაში ეს ჩვენ არ გვეხება, მათი წარმომადგენელიც (მაგალითად აბილოვი) არის ჩვენში და ამ ქვეყნებს ჩვენ ვიცნობთ მხოლოდ, როგორც დამოუკიდებელი“.² რუსეთთან მიმართებაში რეფეტ ფაშამ აღნიშნა შემდეგი: „რუსეთი დღეს კიდევ გვჭირია. მან ჩვენ ბევრი დაგვეხმარა. ინტერნაციონალური ჩვენი დღევანდელი მდგომარეობა კიდევ გამოურკვეველია და ამ პირობებში რუსეთს სიფრთხილით უნდა მოპყრობა. ჩვენ ძლიერ კარგად ვიცით, რომ დღევანდელი რუსეთი ძველი რუსეთის

¹ იქვე, ფურც. 12.

² სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 110, ფურც. 1-2.

იმპერიალისტურ პოლიტიკას განაგრძობს. ამ მხრივ მას კავკასიაშიც უნდა შემოიტანოს ცვლილება. მაგრამ მე კიდევ ერთხელ გარწმუნებთ თქვენ, რომ ჩვენთვის მისაღებია მხოლოდ დამოუკიდებელი საქართველო, აზერბაიჯანი და თუ გინდაც სომხეთი“.¹

1922 წლის 29 ნოემბერს კონსტანტინე გვარჯალაძე საქართველოს მთავრობისადმი გაგზავნილ წერილში აგრეთვე აღნიშნავს: „ამ სამი თვის წინათ ჩვენ გავიცანით აქ ერთი ქართველი (ბათუმელი) ხოჯა, რომელსაც მასწავლებლის ადგილი უჭირავს სტამბულის ერთ უდიდეს ჯამეში. მან ჩვენზე კარგი შთაბეჭდილება მოახდინა: ქართული კარგად იცის, თავი ქართველად მიაჩნია და ჩვენი საქმისადმი დიდ ინტერესს იჩენს. მას ყავს მეგობარი, ოსმალეთის ჯარის პოლკოვნიკი, ტომით აფხაზი, აფხაზეთის და საქართველოს დიდი პატრიოტი... ხოჯამ და პოლკოვნიკმა წინადადება მოგვცეს თურქების გენერალურ შტაბის უფროსთან ფევზი-ფაშასთან გავაბამთ კავშირს ჩვენი საქმის გამო. ფევზი ფაშა თურმე აფხაზ-პოლკოვნიკის სკოლის ამხანაგი ყოფილა... შეხვედრისას ფევზი ფაშამ აღნიშნა: [...] ჩვენ გვინდა დამოუკიდებელი საქართველო, დამოუკიდებელი კავკასია. მაგრამ ეხლა ჩვენთვის სამკვდრო-სასიცოცხლო მომენტია. ჯერ კიდევ ‘სისხლში ვცურავთ’. რუსეთი ძლიერ გვჭირია სანამ ზავს მივალწევთ. დღეს არაფრის გაკეთება არ შეგვიძლია თქვენთვის, ვერ ჩავიდენტ ვერაფერს, რაც მათთან განწყობილებაში ხელს შეგვიშლის. ვერც ერთ საბუთს, ვერც ერთ დოკუმენტს ვერ მივცემთ ხელში. მათთან ხელშეკრულება გვაქვს, რომლის ძალითაც უნდა მივცეთ მათ ისინი, ვისაც მიუთითებენ ჩვენს ტერიტორიაზე, როგორც მათ წინააღმდეგ მომუშავეებს. ამას ნუ გვაქნებივთ, გადაიმაღეთ. ჩვენ არაფერი ვიცით, ვერაფერში დაგეხმარებით, როგორც კი ზავი ჩამოვარდება, ხელები გაგვეხსნება“.²

1927 წლის 6 მაისს აკაკი ჩხენკელის მიწერილი წერილიდან ვლადიმერ ახმეტელისადმი ვიგებთ შემდეგ ინფორმაციას: „ჭოფმანის მისიის შესახებ ლონდონში, ორი ქართველითურთ, ჩვენ უფრო დაბეჯითებით ვიცით, რომ ამას ჰქონდა ადგილი. საბლინიც ხომ საქართველოს სახელს ფარად იყენებდა. ესეც ცხადია ჩვენთვის. და ეს ხდებოდა ამ რიგათ: ვინაიდან საბლინი გარკვეული იყო იმაში, რამდენად რეალურად თვლიდნენ ლონდონში საქართველოს შეურიგებლობას მოსკოვის ‘კავშირში’ ყოფნასთან, ის გამოდიოდა ტაქტიკური მოსაზრებით, ჩვენი დამოუკიდებლობის მომხრედ და ამას კიდევაც სწერდა რუსეთის ყოფილ ელჩებს პარიზში, მათი უხუცესის გირსის საშუალებით, რომ

¹ იქვე, ფურც. 3.

² სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 110, ფურც. 7-8.

საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ინგლისი ხარჯსაც კი გაიღებსო, და ყოველ ამას უკავშირებდა მონარქისტების მისწრაფებას ჩაითრიონ დიდი სახელმწიფოები ბოლშევიზმის წინააღმდეგ შეიარაღებულ ბრძოლაში. (საბლინის მინერ-მონერა გასცა მათმა რწმუნებულმა ერთ-ერთმა სტუდენტმა.) თქვენ ალბათ მიმხვდარი ხართ, რომ ინგლისში არ თანაუგრძნობენ მარქსისტების მისწრაფებას და ეს იმ უბრალო მიზეზით, რომ ამაში ისინი ხედვენ ძველი მთლიანი რუსეთის აღდგენას. აი, რატომ ეჭვირებათ მონარქისტებს, რომ ისინი არ შეებრძოლებიან საქართველოს აღდგენას, არც სომხეთისას, ხოლო კავკასიის დანარჩენ რესპუბლიკებზე, ისე როგორც თურქისტანზე, უკრაინაზე, ბელორუსიაზე, ისინი უარყოფით პოზიციაზე დგანან“.¹

ისტორიის შეფასების პროცესში, ბუნებრივია აუცილებელია ობიექტურობის დაცვა და ყოველგვარი მიკერძოების გარეშე მოვლენათა შესწავლა. როდესაც საბჭოთა პერიოდის საქართველოს შესახებ ვწერთ, ბუნებრივია, რთულია გვერდი აუარო იმ ტრაგიკულ ეპიზოდებს, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში მთელი 70 წლის განმავლობაში. ობიექტურობა მოითხოვს ითქვას, რომ საბჭოთა რეჟიმმა თავისი უარყოფითი დალი დაამჩნია საქართველოს და ქართულ საზოგადოებას.

მაინც რა იყო საბჭოთა სისტემის მთავარი ამოსავალი პრინციპი? ბუნებრივია, საბჭოთა რუსეთის მოღვაწეობა და საერთაშორისო ასპარეზზე დამკვიდრებისათვის ბრძოლა მხოლოდ 1921 წლიდან არ დაწყებულა და ამ ყოველივეს გარკვეული ჩანასახი უფრო ადრე გააჩნდა, თუმცა უნდა ითქვას, რომ თავიდანვე ნათლად გამოაჩინა თავისი აგრესიული სახე საბჭოთა ხელისუფლებამ, ჯერ კიდევ საბჭოთა კავშირის ჩამოყალიბებამდე. ის სტატუსი, რაც ჯერ კიდევ მეფის რუსეთმა მოიპოვა, როგორც საშინაო, ასევე საგარეო სფეროში მას აძლევდა იმის საშუალებას საკუთარი სურვილის მიხედვით ემოქმედა და ზოგიერთ შემთხვევაში სხვა სახელმწიფოებისთვისაც მიეთითებინა რა პრინციპით ეარსება თუ განვითარებულიყო.

რატომ დაუშვა აშშ-მ თუ ევროპამ საბჭოთა რუსეთის აგრესორის როლში გამოჩენა და დამკვიდრება? რთულია ცალსახად პასუხის გაცემა ჩვენს მიერ დასმულ კითხვაზე, თუმცა ფაქტი ერთია, 1921 წლიდან მოყოლებული 1991 წლამდე საბჭოთა ხელისუფლება მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების აშლასა თუ დარეგულირებაში.

¹ სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 388, ფურც. 14.

როდესაც აღნიშნულ საკითხზე ვსაუბრობთ, ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ საბჭოთა რუსეთის ასპარეზზე გამოსვლის დროს აშშ განსაკუთრებული აქტიურობით არ გამოიჩინა, ის ჯერ კიდევ სრულიად არ იყო გამოსული ჯეიმს მონროს მიერ მიღებული დოქტრინის დაცვისაგან. მართალია აშშ-ს პრეზიდენტი ვუდრო ვილსონი აქტიურად ცდილობს მიმდინარე მოვლენების დარეგულირებაში გარკვეული როლი ითამაშოს, თუმცა პირველი მსოფლიო ომის დასკვნით ეტაპზე ჩართვა გარკვეულწილად მისი პასიურობისკენ მიუთითებს. თუმცა, ალბათ უფრო სავარაუდოა, აშშ ფეხს ნელ-ნელა და მტკიცედ იკიდებდა. XX საუკუნის 20-იანი წლები კრიზისული იყო, როგორც ევროპისთვის, რომელსაც პირველი მსოფლიო ომი ახალი გადატანილი ჰქონდა მთელი სიმწვავეთ, აგრეთვე აშშ-სთვის, სადაც ეკონომიკური კრიზისი მძლავრობდა.

XX საუკუნის 30-იანი წლების ბოლოს დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი და მსოფლიოსთვის კომუნიზმზე უფრო საშიში მტერი ფაშისტური გერმანია აღმოჩნდა. ამ ყოველივემ კი საბჭოთა სისტემის კიდევ უფრო მეტ განმტკიცებას შეუწყო ხელი.

საბჭოთა სისტემამ საქართველოს ოკუპაციიდან მოყოლებული განსაკუთრებული დარტყმა მიაყენა საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას. სხვადასხვა მეთოდის გამოყენების საშუალებით საბჭოთა ხელისუფლება ყველა ღონეს ხმარობდა დასახული მიზნის მისაღწევად და ავტოკეფალური ქართული ეკლესიის დასუსტებისათვის. 1923 წლის 25 მაისს საქართველოს სოციალისტური პარტიების დამოუკიდებლობის კომიტეტის მიმართვიდან ერთა ლიგისადმი საქართველოში მიმდინარე რეპრესიების შეწყვეტაში დახმარების აღმოჩენის შესახებ კარგად ჩანს ის სიტუაცია, რომელშიც აღმოჩნდა საქართველო საბჭოთა რუსეთის მიერ მისი დაპყრობის შემდეგ. გარდა ფიზიკური განადგურებისა რუსეთი სპობს ერის კულტურას: ენას, მწერლობას, მხატვრობას და ყოველივე თავისუფალ შემოქმედებას. „ისპობა და ნიავება საუკუნეობით შექმნილი კულტურული ნაშთები. საქართველოში არ გაისმის არა თუ თავისუფალი სიტყვა და აზრი, მორწმუნე ხალხს ლოცვაც აღარ შეუძლია: ბოლშევიკურმა რუსეთმა დაანგრია და გაანადგურა ეკლესია-მონასტრები და მორწმუნე ხალხი სასონარკვეთილებამ მოიცვა. განუკითხავად არიან ჩაყრილი სარდაფებში სარწმუნოების საუკეთესო წარმომადგენელნი. ხალხის სიმდიდრეს იტაცებენ და ითვისებენ შემოსეული უცხო ელემენტები. ყველა წრის და პროფესიის ადამიანები ავაზაკურად იცარცვება. ხალხის ნაოფლარით ოკუპანტები განცხრომაში ცხოვრობენ. არც ერთ მშრომელს, არც

ერთ მწარმოებელს აღარ ეკუთვნის არც სიცოცხლე და არც მისი ოფლით შექმნილი დოვლათი, ყველაფერს ოკუპანტების ხიშტებით იტაცებენ. ქალაქის მცხოვრებლები იმდენად დაბეგრული არიან, რომ უკანასკნელ საოჯახო ნივთებს ყიდიან რომ გადასახადები გაასწორონ. ასეთივე მდგომარეობაშია გლეხობა, მთელი მისი ავლა-დიდება ოკუპანტების განკარგულებაშია და ის სულს ლაფავს გაჭირვებისაგან. გლეხს, რომელიც არ არის მომხრე ბოლშევიკების, ყველაფერი წართმეული აქვს, სახლიც და სამუშაო ინვენტარიც. წართმეულს ურიგებს თავის მომხრეებს, ასეთივე უღლის ქვეშ გმინავს ქართველი მუშები. აძევებენ ყველას, ვინც თავის ქვეყნის მოღალატე არ არის და მოძალადეთა მომხრე არ არის. ოკუპანტები საშინელ წამებას აყენებენ მუშებს და გლეხებს რომ მათ ხელიდან გამოგლიჯონ მათი რეჟიმის მოწონება და მხარის დაჭერა. ზოგნი ვერ უძლებენ მეოცე საუკუნის ინკვიზიციას. ქართველი ერი შეგნებულად ებრძვის თავდამსხმელს და იცავს თავის კულტურას და დამოუკიდებლობას. ერთა ლიგისადმი მიმართვა ქართველი ერისათვის არის ერთი ამ საშუალებათაგანი. განათლებული კაცობრიობის წარმომადგენლობავ ისმინეთ ხმა კულტურულ პატარა ერისა. ეს ერი იფლიტება ფიზიკურათ. ისპობა მისი კულტურა, ინგრევა მისი ეროვნული კერა“.¹

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის პოპულარიზაციას ემსახურებოდა მიზნად საქართველოს უმაღლესი საეკლესიო საბჭოს წევრის, რომში მთავრობის წარმომადგენლის რაფიელ ივანიცკი-ინგილოს მოღვაწეობა, რაც კარგად არის აღწერილი მის მიერ აკაკი ჩხენკელისადმი გაგზავნილ წერილებში 1927-1928 წლებში. ერთ-ერთ მიმართვაში აღნიშნულია: „[...] მე მაინც ვსარგებლობ იმ გარემოებით, რომ გერმანული სამღვდელოების გავლენა დიდია ვატიკანში და მასში კი მეგულებიან კეთილისმსურველნი და მეგობარიც. ამ მხრივ ცდას არ აკლებს ვისბადენელი გავლენიანი ბენედიქტელი აბბატი გრაფ გალენი (ბენედიქტელები, როგორც ლიტურგისტები, ცნობილი არიან თავისი სიმპატიური განწყობილებით ორიენტალური ეკლესიისადმი. მათსავე ორდენს აწინდელი პაპის მიერ სპეციალი მინდობილობა აქვს მიცემული მუშაობისა ეკლესიათა დაახლოებისათვის). გერმანელები მოქმედებენ სტატუს-სეკრეტარი კარდინალი გასპარის საშუალებით (სხვათა შორის ამათ გავლენას მიანერენ პაპის განკარგულებას „აკსიონ ფრანსესის“ წინააღმდეგ) – უპირველესი იდეა, რაც ასულდგმულებს ჩემს საეკლესიო მუშაობას საზღვარგარეთ, არის საქართველოს ეკლესიის პოპულარიზაცია და შემოძლია თამამად ვთქვა, რომ როგორც უწინ გერმანიასა და ავსტრიაში, ეხლაც აქ – იტალიაში

¹ სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 114, ფურც. 7.

– ზოგი რამ ჩვენი ეკლესიის სასარგებლოდ გაკეთდა, ყოველ შემთხვევაში მის თანამგრძობობა რიცხვი იზრდება, ხოლო ამ ფაქტს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საპერსპექტივოდ. ძალიან სამნუხაროა, რომ ჯოჯოხეთურ პირობებში ჩაყენებულნი ჩვენი ეკლესიის მმართველნი პრაქტიკულად მოკლებულნი არიან საშუალებას თვითონაც გააბან კავშირი აქაურ დაწესებულებებთან“.¹

1928 წლის 20 თებერვალს რაფიელ ივანიცკი-ინგილოს მიერ გაიგზავნა წერილი რომის პაპის სახელზე, სადაც აღწერილია ის მძიმე მდგომარეობა, რომელშიც აღმოჩნდა საქართველო საბჭოთა რუსეთის მიერ ოკუპაციის შემდეგ: „[...] რომ წარმოსადგენი გახდეს მთელი საშინელება საქართველოს ეკლესიის მდგომარეობისა, საკმარისია თუნდაც მარტო იმ ფაქტის აღნიშვნა, რომ საქართველოს დაპყრობის შემდეგ კომუნისტებმა ორი პირველი წლის მანძილზე გააუქმეს 500-ზე მეტი საყდარი, რომელთა უმეტესობა მათ მიერ შეგინებულ იქნა, ხელისუფლების დეკრეტით ეკლესიას წართმეული აქვს უძრავ ქონებაზე მფლობელობის უფლება. ამას გარდა, კომუნისტებმა ეკლესიის მოძრავი შენობის ექსპროპრიაციაც მოახდინეს ‘საეკლესიო განძეულობათა ჩამორთმევის’ სახით. ქართულ ეკლესიას აყრილი აქვს უფლება საკუთარი სასწავლებლების გახსნისა კულტის მსახურთა მოსამზადებლად, კომუნისტურ სკოლებში კი, როგორც ცნობილია, სწავლების სისტემა დამყარებული არის მატერიალისტურ-ათეისტურ პრინციპზე და მოზარდ თაობას სარწმუნოებისადმი მტრობა და სიძულვილი ენერგება. კომუნისტური ძალაუფლების ეს უკანონო მოქმედებანი და საზოგადოთ მათ მიერ გამოწვეული ცხოვრების უნესობანი ჩამოთვლილია სპეციალ მემორანდუმში, საქართველოს ეკლესიის მეთაურმა 1922 წლის ჯენოვის (იგულისხმება გენუა – ნ. ს.) საერთაშორისო კონფერენციას რომ წარუდგინა. გარნა ყოველივე ეს არ იქმნა კმასაყოფელად მიჩნეული: კომუნისტური ღვთისმგმობელი ხელი შეეხო განსაკუთრებულად პატივცემულ ცნობილ სარწმუნოებრივ ცენტრებსაც, რომლებიც უძველეს ჟამთაგან წარმოადგენდნენ მთელი ქართველი ხალხის უღრმეს სასოებისა და თაყვანისცემის საგანს. მათ აიკლეს და გააუქმეს სხვათაშორის ორი უმეტესად გამოჩენილი მონასტერი: ბოდბისა (აღმოსავლეთ საქართველოში), სადაც ასვენია ცხედარი საქართველოს მოციქულის წმინდა ნინოსი (338) და მონამეთისა (დასავლეთ საქართველოში); უკანასკნელში მთავრობის მიერ ნაქეზებულმა ბრბომ შებილწა განსასვენებელი მე-VIII საუკუნეში არაბთა მიერ წამებულითა არგვეთელთა მთავართა ძმათა დავით და კონსტანტინე“.²

¹ სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 309, ფურც. 4-5.

² სცსა, ფ. 1831, აღწ. 2, საქ. № 309, ფურც. 11.

1920-იანი წლები უფრო აქტუალურია შეიარაღებული მოძრაობის მნიშვნელობით. ამასთან ეროვნულად მოაზროვნე ქართული კულტურული და პოლიტიკური სპექტრი ქართველი ხალხის ეროვნული ცნობიერების განმტკიცების პარალელურად საერთაშორისო საზოგადოების დახმარების მოპოვებას ესწრაფვის. ქართველთა აღნიშნული ნაწილი ნათლად აცნობიერებდა იმ სირთულეებს, რომლის წინაშეც იდგა საქართველო, ამიტომ საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ მარტო ბრძოლა უშედეგო იქნებოდა. ეს ფაქტი მათ ნათლად ჰქონდათ გააზრებული. ქართული ემიგრაცია მაქსიმალურად ცდილობდა ევროპასთან კავშირის დამყარებას და ამ მიზნით ხშირი იყო ვიზიტები ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებში. მათ მთავარ მიზანსწრაფვას წარმოადგენდა საერთაშორისო საზოგადოების დარწმუნება საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობის უსამართლობაში.

მართალია, საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი სწრაფვის გამოხატულება, დასავლეთთან ურთიერთობა დაემყარებინა, შედგა 1918-1921 წლებში და მიუხედავად იმისა, რომ 1921 წელს საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობას შედეგად მოჰყვა ეროვნული ხელისუფლების ემიგრაციაში წასვლა, მთელი 70-წლიანი პერიოდი ნათელი მაგალითია ამ ორმხრივი კავშირის დადასტურებისა. დასავლეთის სახელმწიფოთა ლიდერები, წარმომადგენლები ღიად და ხაზგასმით აღნიშნავდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობის აუცილებლობას, გამოხატავდნენ მხარდაჭერას ქართველი ემიგრანტების მიმართ, თუმცა ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადადგმული საქართველოს განთავისუფლების გზაზე, უმთავრესად გამოხატული ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობით, ეს იქნებოდა შეიარაღებული ფორმით თუ იდეოლოგიურად, ძირითად შემთხვევაში საქართველოში თუ საზღვარგარეთ მყოფი ქართველების ერთიანობით გამოიხატებოდა.

როგორც აღვნიშნე, საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ ბრძოლის 70-წლიანი პერიოდი განსხვავებული გამოწვევებით გამოირჩეოდა. სანყის ეტაპზე ქართველთა მიზანსა და ბრძოლაზე გარკვეული გავლენა იქონია ურთიერთობამ ერთა ლიგასთან, ჰააგის, გენუის და ლოზანის კონფერენციებმა. XX საუკუნის 20-იანი წლები განსაკუთრებული გამომხატველობით გამოირჩეოდა როგორც საქართველოში, სადაც ეროვნული მოძრაობის აღმავლობა აღინიშნება, ასევე საზღვარგარეთ მყოფ ქართველ ემიგრანტებს შორის, რომლებიც | მსოფლიო ომის შემდგომი პერიოდისა და ზემოთ აღნიშნული კონფერენციების, არსებული საერთაშორისო კავშირების გამოყენებას ცდილობდნენ საქართველოს თავისუფლების მოსაპოვებლად. 30-იანი წლები შედარებით

პასიურია საქართველოში, მთლიანად საბჭოთა კავშირში და მათ შორის საქართველოში მიმდინარე მასობრივი რეპრესიების ფონზე. თუმცა არ წყდება აქტიურობა ქართველ ემიგრანტებში საერთაშორისო არენაზე კონტაქტების გასაძლიერებლად და კავშირების განსამტკიცებლად. ამ მხრივ, განსაკუთრებული აქტიურობით გამოირჩევა II მსოფლიო ომის მიმდინარე და შემდგომი პერიოდი, როგორც საქართველოში, ასევე საზღვარგარეთ.

წარმოდგენილი მასალების ამგვარად დაჯგუფებით მიზნად დავისახეთ გვეჩვენებინა რა ფორმებით ცდილობდა ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია საქართველოს სახელის საერთაშორისო დონეზე აფიშირებას და დასავლელი მხარდამჭერების მოპოვებას, აგრეთვე შეგვეფასებინა ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის მცდელობა და ღონისძიებები დასახული მიზნის მისაღწევად.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა

სსცსა, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. №62 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 62.

სსცსა, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 63 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 63.

სსცსა, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. №407 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 407.

სსცსა, ფ. 2113, აღნ. 1, საქ. № 31 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 2113, აღნ. 1, საქ. № 31.

სსცსა, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. №418 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 418.

სსცსა, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 61 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 61.

სსცსა, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. №110 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 110.

სსცსა, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 388 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 388.

სსცსა, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 114 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 114.

სსცსა, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. 309 – საქართველოს სახელმწიფოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1831, აღნ. 2, საქ. № 309.

ბეჟიტაშვილი, ქართული ემიგრაცია ევროპაში – ბეჟიტაშვილი გ., ქართული ემიგრაცია ევროპაში, თბილისი, 2012.

დაუშვილი, ქართული ემიგრაცია ამერიკაში – დაუშვილი რ., ქართული ემიგრაცია ამერიკაში, თბილისი, 2014.

დაუშვილი, ქართული ემიგრაცია 1921-1939 წლებში – დაუშვილი რ., ქართული ემიგრაცია 1921-1939 წლებში, თბილისი, 2007.

ვადაჭკორია, ქართული ემიგრაცია – ვადაჭკორია შ., ქართული ემიგრაცია და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა საქართველოში (1921-1990), თბილისი, 2018.

სულაძე, ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაცია – სულაძე გ., ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაცია და სპეცსამსახურები: საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენიდან „მეგრელ ნაციონალისტთა საქმემდე (1918-1953)“, თბილისი, 2010.

შარაძე, უცხოეთის ცის ქვეშ, ტ.1-3 – შარაძე გ., უცხოეთის ცის ქვეშ, ტ.1-3, თბილისი, 1991-1993.

ცხოვრებაძე, ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია – ცხოვრებაძე გ., ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია და საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი 1921-1925 წლებში, თბილისი, 1996.

Nato Songulashvili

Materials for the History of Georgian Emigration (the 1920s)

Summary

The study of the history of Soviet Regime is one of the actual and important topics of the contemporary historiography. This period of the 20th century is known for the variety of scientific evaluations, attitudes and positions in the World History. None of the historical periods arouses so much interest not only of historians, but also of writers, artists and filmmakers. There are many scientific works dedicated to the Soviet system in the Georgian and foreign historiography, and accordingly there occur various positions and attitudes. Hence, it is difficult and at the same time necessary to view the issues related to this period from a different angle and carry out new, objective research, find comprehensive answers to various questions, which still necessitate investigation.

The history of the Soviet regime covers the period from 1921 to 1991, characterized by the uniform policy and ideology; however, it seems so from the first view; in reality they have undergone definite ways of development. New ideas and ideologies originate and change throughout centuries. Attitudes towards historical facts and the style of their comprehension also change. Each epoch has its own challenges and tendencies. The Soviet policy was directed towards the sovietization of the states under the rule of Russia. For this purpose, both ideological and practical struggles were carried out. Similar was the situation in Soviet Georgia. For Georgia the period of 1921-1991 was hard and full of contradictions. It is important to analyze Georgian political emigration. Georgian political elit tried to improve the situation of Georgia.

The events, which had place in 1921-1991, have often become the objects of scientific research and there is immense specialist literature in this regard. However, the time transforms the attitudes towards the facts, evaluation trends also change, and in a concrete period, it becomes necessary to reconsider and reveal the tabooed facts of history. The ideological survivals of the Soviet system still affect the mentality of the part of the post-Soviet society. This situation is favored by unilateral coverage of information and ignorance of definite historical sources by wide circles of society.